

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA GÖÇ VE MÜLTECİ REJİMİ

Gökçe Bayındır Goularas*

Ulaş Sunata**

Özet

Tarihi ve bulunduğu coğrafi konumu gereği göç alan, göç veren ve transit ülke özelliği taşıyan Türkiye’de, 20. yüzyıl başından bu yana pek çok farklı göç olgusu ile karşılaşmış ve dönemin ve şartların özelliklerini yansıtan göç siyasetleri uygulanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu son dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti ulus-devlet kurulum süreci göçleri, Türkiye’den Kuzey-Batı Avrupa’ya emek göçü ve devamında farklı göç çeşitleri ve 1990’lardan beri ivmeyle artan göç çeşitleri olarak üç ana başlıkta toplanabilecek olan göç süreçleri Türk göç siyasetinin belirleyici dönemlerini oluşturmuşlardır. Diğer taraftan, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, Avrupa Birliği (AB) uyum süreci ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dış politikası günümüz göç politikalarını şekillendiren unsurlardır.

Bu makalede, göç olgusu, göç politikaları çerçevesinde değerlendirilecek ve AKP dış politikasının Türkiye’deki göç ve mülteci rejiminin yapısına olan etkileri incelenecektir. Türkiye’de göç ve göç siyasetlerinin tarihi analizini takiben, özellikle 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’nin göç siyaseti, göç ve mülteci rejimi, düzensiz göçe karşı aldığı önlemler, vize politikaları ve kurumsallaşma gibi konular üzerinde durulacaktır.

* Yrd. Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yeditepe Üniversitesi. bayindirgokce@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Bahçeşehir Üniversitesi.

ulassunata@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 30/03/2015 Makalenin Kabul Tarihi: 23/05/2015

Anahtar Terimler

Dış politika, göç, göç siyaseti, mülteci, Türkiye, AKP

MIGRATION AND REFUGEE REGIME IN TURKISH FOREIGN POLICY

Abstract

Turkey is a country of origin, a country of destination and a transit country in terms of migration, due to its history and geographical location. In Turkey, since the beginning of the 20th century, a number of migrations were encountered and accompanied with migration politics projecting the characteristics and conditions of different periods. The processes that created the decisive migration periods of Turkey are the migrations between the last period of the Ottoman Empire and the foundation process of the Turkish nation-state, the labor migrations from Turkey to the North-Western Europe and the refugee migrations, which have increased since the early 1990s. On the other side, the international agreements that Turkey is a party, the harmonization process of the European Union (EU) and the Justice and Development Party's (JDP) foreign policy are shaping today's Turkish migration policies.

In this article, the phenomenon of migration will be evaluated within the framework of the migration policies and the (JDP) foreign policy effects on the migration policy and refugee regime. The historical analysis of migration and migration policies in Turkey will be followed by focusing on issues such as the migration and refugee regime, measures against irregular immigration, visa policies and institutionalization of migration, especially since the beginning of 2000s.

Key terms

Foreign policy, migration, migration politics, refugee, Turkey, Justice and Development Party (JDP)

Giriş

Yeni yüzyılda, Türk dış siyasetinde bir eksen kaymasının varlığına işaret eden pek çok çalışma olduğunu görüyoruz (Sözen, 2008; Meiorowitz, 2010; Öner, 2011a; Tüysüzoğlu, 2013; Öner, 2013). Tüysüzoğlu'nun (2013) "Türk Avrasyacılığı" olarak adlandırdığı Sözen'in (2008) "neo-Osmanlılık" veya Türkiye'nin "Orta Doğulaşması" olarak tanımladığı bir paradigma kayması yaşanmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği (AB) ve

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi küresel zemindeki siyasi iktidarlarla uzlaşmak yerine, Türkiye'nin son yıllarda, Orta Doğu'da farklı bir imaj yaratmaya çalıştığı konusu üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti, kendi dış siyasetini, Türkiye'nin Orta Doğu içindeki arabulucu ve kolaylaştırıcı rolü üzerinden tanımlamaktadır. Kurmaya çalıştığı yeni paradigma değerleriyle Türkiye, Orta Doğu'da "yumuşak güç" adı verilen bir etkinliğe sahip olmaya çalışmıştır (Öner, 2011a; Öner, 2013). Bu çerçevede Türkiye'nin, Batı'ya arkasını döndüğü de iddia edilmektedir (Meirowitz, 2010). Özcan ve Usul (2010) ise bu iddiaya katılmayarak, durumun sadece yeni uluslararası konjonktüre siyasi uyum göstermekten başka bir şey olmadığını savunurlar. Öte yandan, Szymanski (2009, s.19) Türkiye'nin Doğu'ya yaklaşmasının Batı'dan uzaklaşmayı gerektirmediğini düşünmektedir.

Bu bağlamda yeni siyasi elitler, özellikle de iki eski Dışişleri Bakanı Abdullah Gül (eski Cumhurbaşkanı) ve Ahmet Davutoğlu (yeni başbakan) anahtar figürlerdir (Öner, 2011a). Türkiye'nin dış siyasetinde, yeni ileriye-etkili (*proaktive*) duruşunda etkili olduğu düşünülen, hatta yeni dış ilişkiler siyasetinin ideolojik temelini geliştiren Davutoğlu, özellikle çok-boyutlu bir dış siyaset önerisiyle (Davutoğlu, 2008) öne çıkmaktadır. Temel amacın "komşularla sıfır-sorun" (*zero problems with neighbours*) yaşamak olduğu vurgulanırken, tepkisel (*reaktive*) politikalar üreten kriz-temelli stratejiler yerine vizyon-temelli stratejilerin geliştirilmesini öneren Türk dış siyasetindeki değişim, oldukça belirgin bir şekilde gözlenmektedir (Öner, 2011b).

Öner (2011a) makalesinde, AKP hükümetinin özellikle ikinci dönemi olan 2007 sonrasında ivme kazanan dış politikasındaki çok-boyutlu yaklaşımı değerlendirmiştir. Öner'e göre, 21.yüzyıl Türk dış politikası üç döneme ayrılarak incelenebilir: (i) 2000-2005 yılları arası AB'ye katılım müzakerelerini başlatmak için *Kopenhag kriterlerini yerine getirmek için yapılan reformlar*; (ii) 2005-2007 yılları arası Kıbrıs meselesi ve özellikle Fransa'nın Türkiye'nin AB tam üyeliğine karşı duruşu yüzünden AB ile ilişkilerin hızındaki

kayıp ve (iii) 2007-2010 yılları arası Türk dış politikasında çok-boyutlu yaklaşım vurgusunun yükselişi. Son döneme ilişkin olarak, yazında geçen Orta Doğu'nun yumuşak gücü olma dış siyasetinde ileriye-etkili duruşuyla Türkiye'nin, değişen yerel, bölgesel ve küresel koşullar içinde daha iddialı ve bağımsız dış politika yürüttüğünü görüyoruz.

Tüysüzoğlu (2013), Türkiye'nin son yıllarda, coğrafi belirleyici ve güvenlikçi dış politikayı aşabilme yönünde tavır gösterdiğini düşünür. 1990'lı yılların başında komşu coğrafyalara açılım, yaşanan siyasi ve iktisadi problemler nedeniyle söylem boyutunda kalmıştır. Lakin Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik" adını verdiği anlayış bu değişimin temeli olarak okunabilir (Tüysüzoğlu, 2013). Türkiye'nin coğrafi ve tarihî yakınlığı, sosyal ve kültürel paylaşımları gerekçesiyle başta Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu, Kuzey Afrika olmak üzere Karadeniz Havzası ve Batı Asya'yı içine alan hatta Orta Asya'ya kadar genişleyen içeriğiyle tüm bu bölgeleri uygulama alanı olarak belirlemesi (Davutoğlu, 2008; Öner, 2011b; Tüysüzoğlu, 2013) mevzuya dair farklı öngörülerini beraberinde getirir. Eski Osmanlı coğrafyası olarak okunduğundan, medeniyete dayalı jeopolitik bir çerçeveye "neo-Osmancılık" olarak adlandırılması bundandır. Davutoğlu (2008) ise, Türkiye'yi Afro-Avrasya gücü haline getirmeyi hedefleyen bu anlayışın "neo-Osmancılık" diye adlandırılmasını reddeder.¹ Çünkü Batı karşıtlığı üzerine temellendirilmiş içeriğini kabul etmez ve Türkiye'yi, medeniyetler arasında bir köprü haline getirmeyi amaçladığını belirtir (Tüysüzoğlu, 2013).

Göç, dinamik ve karmaşık bir sosyal olgudur. Bu makale göç olgusunu, göç politikaları çerçevesinde değerlendirecektir. Göçü açıklarken, ilgili mekân(/lar) ve zaman(/lar) üzerinden konuşmak gereklidir. Bu makalede, göç ve mülteci rejimine ilişkin Türkiye'nin 2000'lerde değişen siyaseti ele alınmaktadır. Göç siyasetini değerlendirirken, dönemin yarattığı göç durumlarını göz önünde tutularak inceleme yapmak önemlidir. Türkiye'nin geliştirdiği göç siyasetlerinin değerlendirilmesinde, uluslararası konjonktürdeki değişikliklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Nitekim bazı göç durumlarını doğrudan iç politikaya bağlamak, yetersiz bir

değerlendirme verebilir, dış politikayla birlikte analiz etmek önemlidir. Analizimizi yaparken bu konuda hassasiyetimizi koruyacağız.

Yeni yüzyılda Türkiye’de siyasi iktidar AKP hükümetidir. Nitekim çalışmanın odağında, AKP’nin uygulamakta olduğu göç siyaseti olacaktır. Türkiye bakımından göç, sadece “verici ülke” olarak değil 1990’lardan itibaren artan vakalarla, “alıcı ülke” ve özellikle “transit ülke” olarak farklı anlamlara sahiptir. Bu çalışmanın amacı, AKP dış politikasının Türkiye’deki göç ve mülteci rejiminin yapısına olan etkilerini analiz etmektir. Bu bağlamda çalışma, önemli bir soruya cevap arayacaktır. Yukarıda bahsettiğimiz dış politikadaki eksen kaymasının, Türkiye’den ve Türkiye’ye dış göç ve mülteci rejimine nasıl etki ettiği sorusu çalışmanın ana noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle Türkiye’nin göç tarihinden bahsedilecek ve göç ile ilgili uygulanan siyasetler tartışılacaktır. Ardından 2000’lerle gelen reformlar dönemi ve göçle ilgili yeni kurumsallaşmalar bağlamında düzenli ve düzensiz göçler, geri kabul antlaşması, ilgili yeni devlet kurumları ve vize politikası değişimleri incelenecektir. Bu bağlamda yeni dönem ile eski göç siyasetleri arasındaki devamlılık ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

Türkiye’nin Kısa Göç Tarihi ve Siyasetler

Türkiye’nin göç tarihçesini, güncel durumu etkilemesi bakımından zamansal olarak üç aşamada değerlendirdik: (i) Osmanlı İmparatorluğu son dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti ulus-devlet kurulum süreci göçleri, (ii) Türkiye diasporasının yolunu açan - dünya göç tarihine damgasını vuran göçlerden “misafir işçi” göçü olarak adlandırılmasının ironisiyle - Kuzey-Batı Avrupa’ya emek göçü ve devamında Türkiye’den giden farklı göç çeşitleri, (iii) 1990’lardan beri ivmeyle artan Türkiye’ye gelen veya Türkiye’den geçmek üzere gelen iltica göç çeşitleri. Öncelikle etnik-dini, kültürel ve tarihî ortaklıklar üzerinden “soydaşlık” kurulmasına dayanan ilk aşamadaki göçler, güncel dış siyaset ve göç rejimi tartışmasına katkı sunabilir. İkinci olarak, başta Avrupa olmak üzere farklı ülkelerdeki Türkiye diasporalarının siyasi güç olarak

öneminin kavranmasıyla, yine “soydaşlık” tabiriyle, güncel kurumsallaşmanın dış politika çerçevesinde anlaşılması mühimdir. Son olarak, yeni yüzyılın reformları olarak okuduğumuz özellikle mülteci rejimine ilişkin kâğıtlı ve kâğıtsız göçmenlere yönelik düzenleme ve kurumsal işbirlikleri bağlamının, detaylı bir şekilde tartışılması önemlidir. Bu bağlamda önemli bir tartışma zemini de, son yıllarda atılan adımlarla artan vize muafiyetleri konusudur. Tüm bu göç ile ilgili siyasetlerin sadece dış ilişkiler değil, iç ilişkiler penceresinden de okumalarını yaparak, Türk dış politikasının mevcut göç ve mülteci rejimini nasıl okuduğunu anlamaya çalışacağız.

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu’nun son yılları dâhil, Cumhuriyetin kuruluşundan 1960’lı yıllara kadar olan dönemde, öncelikle ulus-devlet yapılanmasının bir parçası olarak okuyabileceğimiz göçlerle karşılaşmaktayız. Bu dönemin göçleri, özellikle eski Osmanlı topraklarından Türkiye’ye doğru yapılan göç hareketleridir. Milliyetçilik anlayışının hâkim olduğu bu göç hareketleri, dönemin “muhacir” ve “mülteci” tanımlarına yansımış, bu doğrultuda da dönemin iskân politikalarının belirleyicisi olmuştur. Türk iltica politikaları bakımından çok büyük bir önem taşıyan, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde iltica konusunda ilk genel düzenleyici belge olarak kabul edilen 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu, gerek muhacir ve mülteciliğin tanımlanması, gerek sığınma ve göç hareketlerinin düzenlenmesi adına belirlediği şartlar bakımından dönemin özelliklerini birebir yansıtmaktadır. Türk olmayanlar için Türkiye’nin mülteci ülkesi olmadığı belirtilmiştir (Tolay, 2011, s. 211) bu kanuna göre, muhacir ve mültecilik statüleri için, Türk soyundan olmak ve Türk kültürüne bağlı olmak şartları aranmaktadır. Bu kanuna göre Türkiye’ye yerleşmek amacıyla dışarıdan gelen “soydaş” kimselere “muhacir”, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunluluk nedeniyle geçici olarak sığınan “soydaş” kimselere ise “mülteci” denmiştir.² Bu bağlamda, Balkanlar ve Kafkasya’dan Türk ve/veya Müslüman grupların Türkiye’ye göçleri belirgindir. Birinci Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları dışında, Osmanlı tebaasının önemli bileşeni gayri Müslimlerin zorla

göç ettirilmeleri hasebiyle nüfusta ciddi azalmalar yaşanmıştı. Yeni kurulan ulus-devletin formasyonuna dair siyaset, aslında gelen yeni göçmen grupların bu nüfusun yerine ikame ettirilmesiyle gözler önüne serilmektedir. Bu dönem göç ve iskân politikalarında, Türkleşme ve Müslümanlaşma olmak üzere iki boyutuyla, nüfusun millileşmesine önem verildiğini görüyoruz. Buna en belirgin örnek mübadillerdir. 1923 Türk-Yunan nüfus mübadelesi, dünya göç tarihindeki sayılı nüfus politikalarından birisi olarak okunabilir (Bayındır Goularas, 2012).

1960-1970'li yıllara gelindiğinde ise, etnik-dini-tarihi boyutun baskın olduğu göç hareketlerinden ziyade Türkiye'nin, sınırlarından dışarıya doğru göçlerle ve özellikle de Avrupa'ya iş göçü ile tanıştığı dönem karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin ardından, 1980-1990'lı yıllarda, aile birleşimi ve mülteci göçleriyle Türkiye'den, başta Avrupa olmak üzere farklı ülkelere göçlerin çeşitlenmesi ile devam eder. Bu göçlerin önemi, Türkiye diasporası ismini verebileceğimiz bir topluluğun varlığıdır. Göçün yeni dönem kurumsallaşma gündeminde, bu topluluğun önemli bir yere sahip olduğunu görüyoruz.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Batılı devletlerin, göç ve göçe bağlı sorunları hukuki yollardan çözme girişimlerinin başladığı ve geliştiği dönemdir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde belirtilen “[h]erkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” ibaresi, bu tarihten itibaren karşımıza çıkacak olan uluslararası mülteci rejimini belirleyen belgelerin temelini oluşturacaktır.³ Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin en önemli belgelerin başında, BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 459 (V) sayılı Kararıyla toplanan konferansta kabul edilmiş, 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanmış ve 1954 yılında yürürlüğe girmiş olan, *Cenevre Sözleşmesi* adıyla bilinen, *Mülteciler Hukukuna Dair Sözleşme* gelmektedir. Bu Sözleşme, mülteci tanımı, mülteci hakları ve yükümlülükleri ile devletlerin mültecilere karşı sorumluluklarını, aynı zamanda mülteciler konusunda uluslararası standartları belirlemektedir. Ancak bu

Sözleşmenin tarih ve coğrafi açıdan kısıtlamaları vardır. 1967 tarihli *Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin New York Protokolü* ile Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan, "II Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında oluşan göç hareketleri" tanımlamasının yarattığı tarihi kısıtlama kaldırılmış ancak yine Cenevre Sözleşmesi'nde coğrafi açıdan mülteci statüsü verilecek olan kişilerin, sadece Avrupa'da mülteci durumunda bulunanlara yönelik mi olacağı, yoksa tüm dünyadaki mültecileri mi kapsayacağı sorunu, imzacı ülkelerin takdirine bırakılmıştır (*coğrafi sınırlama*).⁴ Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ni 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla, 1951 Sözleşmesine Ek 1967 Protokolü'nü ise 5 Ağustos 1968 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylayarak kabul etmiş ve 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne, 1967 tarihli EK Protokol'e coğrafi çekince ile taraf olmuştur.⁵ Türkiye, taraf olduğu bu iki uluslararası metin ile, uluslararası mülteci rejimine katılmıştır. Ancak Türkiye'nin mülteci rejimine coğrafi çekince ile taraf olması, ileriki kısımda bahsedeceğimiz üzere, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye göç, sığınma ve mülteci politikaları için sorun teşkil edecektir.

Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri de, uluslararası alanda mülteci sorunlarını çözmek ve mültecileri korumak amacıyla uluslararası faaliyetleri eş güdümlenmek ve yürütmek amacıyla, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenmiş olan hak ve yükümlülükler doğrultusunda 1950 tarihinde kurulmuş olan *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*'nin (BMMYK)1960 yılında Türkiye temsilciliğinin açılmasıdır. Ankara'da bulunan temsilcilik dışında BMMYK'nın İstanbul, Van ve Silopi'de saha ofisleri bulunmaktadır. Türkiye'nin iltica konusundaki öneminin artmasıyla beraber BMMYK'nın üstlendiği başlıca görevler arasında, Türk iltica sisteminin güçlenmesi çabalarına destek vermek, Türkiye'de işleyen iltica sisteminin ilgili uluslararası anlaşmalara uygunluğunu denetlemek, Avrupa dışından gelen mültecilerin durumları hakkında Türk hükümetine öneride bulunmak ve onlar için

kalıcı çözümler sağlamak, Türkiye’de kaldıkları süre boyunca mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak sayılabilir (Özçürümez ve Türkay, 2012, s.33). BMMYK’nın diğer önemli faaliyetlerinden biri de, Türkiye’nin mülteci statüsü vermediği ülkelerden gelen kişilerin (Avrupa dışı) üçüncü bir ülkeye yerleşimlerini sağlamaktır. Aynı zamanda BMMYK, 1951 Sözleşmesi’ni coğrafi sınırlama ile kabul eden Türkiye gibi bazı ülkelerde veya hiç 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraf olmayan ülkelerde ise, o ülkeye sığınan (coğrafi sınırlama dışında kalan) kişilerin mülteci statüsüne girip girmediklerini inceleme ve bu konuda karar verme görevini yürütmektedir.⁶

Kuruluşundan 1980’li yıllara kadar, esas olarak göç alan ve göç veren ülke konumunda olan Türkiye, dünya konjonktüründe oluşan değişiklikler ile birlikte 1980’li yıllardan itibaren karşımıza, aynı zamanda transit ülke olarak çıkmaktadır. Uluslararası göç hukukuna göre transit ülke, yasal ya da yasadışı yollardan bir ülkeden bir başka ülkeye göç etmekte olan göçmen ya da mültecilerin, çıkış ülkelerinden hedef ülkelerine gitmek için sınırlarından geçtikleri üçüncü ülkeye verilen addır. 1980’li yıllarda, küreselleşme ve etkileri ile beraber, Türkiye’nin çevre ülkeleriyle coğrafi ve kültürel yakınlığı, transit ülke konumunun önemini arttırmaktadır (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s.443). Transit ülke konumunun dışında Türkiye, aynı zamanda 1980’li yılların sonu 1990’lı yılların başından itibaren de önce Irak, Bulgaristan ve Yugoslavya, daha sonra ise tekrar Irak’tan olmak üzere kitlesel göç alan ülke haline gelmiştir. Bu göçler, Türkiye’nin uluslararası mülteci rejimine uyması gerektiği hususunu bir kez daha gündeme getirmiştir (İçduygu ve Yüksekler, 2012, s. 452).

1990’lı yıllarda ulusal hukukta mülteci ve iltica konusundaki eksiklikler daha da belirgin bir hale gelmiş ve bu eksiklikler, Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla gelen yabancılarla ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasları içeren, 1994 senesinde çıkarılan *Mülteci Yönetmeliği* (diğer adıyla *İltica*

Yönetmeliği) ile kısmen de olsa giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bu konudaki esas ve köklü değişimler, 2000’li yıllar ile beraber karşımıza çıkacaktır. Göç ve iltica anlamında “reformlar dönemi” olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde Türkiye, bir taraftan transit ülke konumunu sürdürürken, diğer taraftan ise uluslararası anlamda, özellikle de AB mevzuatına uygun bir şekilde göç politikalarını belirlemekte ve yönlendirmektedir. AB’ye tam üyelik tartışmaları, uluslararası göç konusunu, özellikle de Türkiye’nin mülteci rejimini, ve Türkiye ile AB arasında insan kaçakçılığı ve ticareti ile sığınma ile ilgili konularda işbirliği yapılması gerekliliği sık sık gündeme gelmiştir (İçduygu ve Yüksek, 2012, s. 453).

Yeni Yüzyıla Gelen Reformlar Dönemi ve Kurumsallaşmalar

Kayıtlı Göç

2000’li yıllarda Türkiye’nin, uluslararası göç rejimine katılım adımları arasında sayılabilecek olan en önemli adımlardan biri, Türkiye’nin *Uluslararası Göç Örgütü’ne* (UGÖ) üyeliğidir. 1951 yılında kurulmuş olan ve göç çalışmaları konusunda en önemli hükümetler arası kuruluş sayılan Uluslararası Göç Örgütü ile Türkiye ilişkileri ilk olarak 1991 senesinde, Körfez Savaşı sonrasında, Türkiye’de UGÖ Bölge ofisinin kurulmasıyla başlamış ancak Türkiye’nin kuruluşa tam üyeliği 2004 yılında gerçekleşmiştir. Üyeliği takiben, özellikle yasadışı göç ve insan ticaretinin önlenmesi konularında, Türkiye ile UGÖ arasında işbirlikleri mevcuttur. 2000’li yıllardan itibaren göç politikalarına damgasını vuran konuların başında UGÖ’ye üyelik, iltica ve göç konusunda kapsamlı değişiklikler getiren *Ulusal Eylem Planı’nın* yürürlüğe girmesi ve bu sayede iltica politikasının yenilenip, daha kapsamlı ve uzun vadeli olacak şekilde genişletilmesi, birçok farklı devletle Geri Kabul Anlaşmaları imzalanması, yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığının önlenmesi adına ulusal ve uluslararası anlamda yeni önlemlerin alınması, Cenevre Sözleşmesi’nin coğrafi çekincesinin kaldırılması gibi konular yer almaktadır.⁷

Ulusal düzenlemelerde karşımıza çıkan ve AB'ye tam üyelik sürecinde yürürlüğe konan Türkiye'nin iltica ve göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi için en önemli belgelerin başında ise, 2005 yılında kabul edilmiş olan Ulusal Eylem Planı yer almaktadır. Bu plan, Türkiye'nin ilticaya ilişkin politika, uygulama ve mevzuatında türlü değişiklikler meydana getiren bir belgedir. Plan kapsamında Türkiye'nin iltica ve göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi için yürürlüğe konması gereken yasal düzenlemeler, idari yapılanma ve fiziki alt yapının tamamlanması için gereken yatırımlar ve alınması gereken tedbirler yer almaktadır (Güner, 2007, s. 81). Planın var olan iltica politikasına getirdiği değişiklikler arasında, entegrasyon, kurumsallaşma, mevzuat değişikliği, uzun vadeli bir iltica politikasının hazırlanması, coğrafi çekincenin kaldırılması, bu sayılan değişiklikleri gerçekleştirecek olan gerekli kuruluş ve kurumların belirlenmesi gibi konular yer almaktadır (Güner, 2007, s.88). Ulusal Eylem Planında coğrafi çekincenin kaldırılması, mülteci akınının teşvik edilmemesi ve AB'nin külfet paylaşması şartına bağlanmaktadır.⁸

2000'li yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda en sık gündeme gelen konulardan biri de *Geçici Koruma* ile ilgilidir. Devletler tarafından şiddet veya çatışma nedeniyle kitleler halinde kaçıp gelen, durumları geçici olan kişilere bireysel statü belirlemesi olmadan, koruma sağlamak için geliştirilen düzenleme veya araç olarak "geçici koruma", 1990'lı yılların başında Eski Yugoslavya'daki çatışmalardan kaçan insanları korumak için bazı Avrupa devletleri tarafından uygulanmıştır. Türkiye'nin coğrafi çekincesinin neden olduğu kısıtlamalar, geçici koruma konusunun önemini daha da arttırmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip olan kişilerin, sınırdan giriş ve çıkışlarına izin verilmekte olup, her türlü insani ihtiyaçları, geçici koruma sağlayan devlet tarafından karşılanmakta ve güvenlikleri sağlanmaktadır. Mülteci ve sığınmacı statüsü dışında kalan bu kişilere geçici koruma sağlandığı takdirde bu kişilerin, iltica etme veya üçüncü bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunma hakları da ortadan

kalkmaktadır. “Misafir” statüsü olarak da adlandırılabilen bu statü, gerçekte sadece acil hallerde ve geçici olarak uygulanması gereken bir statüdür. ⁹

İltica sistemlerinde “uydu kent” uygulaması, bize bu konunun dış politika ile iç politika arasında olduğunun bir göstergesidir. Sığınma talebinde bulunan kişiler, başvuruları sonrası sığınma prosedürü süresince ikamet edecekleri bir şehre yönlendirilirler ve yönlendirilen bu şehir “uydu kent” olarak adlandırılır (Kahya ve Sallan Gül, 2013). Türkiye’de, İçişleri Bakanlığı tarafından, güvenlik açısından “sorunsuz” olduğu kabul edilen bu şehirlere yönlendirilen başvuruçular, bu şehirlerde *açık ikamet prensibine* uygun olarak yaşamaktadırlar. Buna göre, sığınmacıların, yerleşilen ilin Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi tarafından belirlenen aralıklarda ilgili karakollara giderek şehirde olduklarına dair imza atmaları ve ilgili uydu kentleri izinsiz terk etmemeleri gerekmektedir. Türkiye’deki sığınmacılar, ekonomik ve sosyal desteğin oldukça kısıtlı olması ve sığınma işlemlerinin uzun zaman alması yüzünden, ciddi sıkıntılar ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Kahya ve Sallan Gül, 2013).

2011’e kadar Türkiye’de 27 tane uydu kent (Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Bilecik, Burdur, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Hakkâri, Hatay, Isparta, İzmir, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Kütahya, Nevşehir, Niğde, Silopi, Sivas, Tokat, Van ve Yozgat) bulunmaktaydı. Uydu kent sayısı 2011’e dek daha doğrusal artarken, 2011’den itibaren üstel (*exponential*) bir büyüme yaşanmıştır. 2013 yılı sonunda 63 uydu kent olduğunu biliyoruz. Bu sayıdaki artışındaki en önemli etmenin, 2011 Nisan ayı itibariyle, Suriye’deki iç savaştan kaçan sığınmacılar için uygulanan “açık kapı” politikası olduğu açıktır. Bu sığınmacı grubu, yukarıda bahsettiğimiz geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunmaktadırlar. Halen Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Adıyaman, Mardin ve Malatya illerinde 15 çadır kent ve 6 konteynır kent olmak üzere toplam 21 barınma merkezi (mülteci kampı) bulunmaktadır. Bu mülteci kamplarında sığınmacıların, sağlık, eğitim, yiyecek,

iletişim gibi insani ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmakta ve sunulan olanakların, diğer ülkelere kıyasla daha iyi durumda olduğu bilinmektedir (Taştan, 2013).

Uluslararası Af Örgütü Mülteci ve Sığınmacı Hakları Araştırmacısı Charlotte Phillips'in 2013'de verdiği habere göre, Suriyeli mültecilerin, toplamda sayılarının 2 milyonu aştığı düşünülüyor. Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2013 Ekim ayında ülkede yaşayan Suriyeli mültecilerin sayısının 600 bini geçtiğini ve bunların 400 binden fazlasının mülteci kampları dışında yaşadığını açıklamıştır.¹⁰Bu rakamlar bize Suriyeli mültecilerin sayısının Türkiye'de hızla arttığını göstermektedir. Mültecilerle Dayanışma Derneği Avukatı Taner Kılıç (2013) bu bağlamda önemli bir konuyu tartışmaya açmaktadır. Önceleri görece az sayıdaki sığınmacı, uydu kent uygulamasıyla dağıtılarak, sığınmacıların şehir bazında "görünmez" oluşuyla idare olunan mülteci mevzusu, Suriyeli sığınmacılarla "görünür" veya "görünmemesi imkânsız" hale gelmiştir. Suriye hariç, diğer sığınmacıların sayılarının son yıllarda ivmeli artışı da eklendiğinde, iltica konusunun Türkiye için, sadece transit ülke bağlamında siyaseten idaresinin değil, bu konuyla toplumsal baş etme nezdinde de çok daha önemli bir aşamaya gelindiği açıktır.

Düzensiz Göç

2000'li yıllardan itibaren AB'nin talepleri çerçevesinde Türkiye, "yasadışı" göç ile mücadelede de önemli adımlar atmıştır. "Yasadışı göç" tabiri yerine "düzensiz göç" ve "kâğıtsız göç" olarak adlandırdığımız bu göçler, en basit anlamıyla gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen göçlerdir.¹¹ Genel olarak göçe itici faktörlerin başında, kaynak ülkedeki siyasi ve ekonomik faktörlerin bulunduğu bu göçlerde, çekici faktörlerin ilk sıralarında ise hedef ülkedeki ekonomik fırsatlar, siyasi baskı yokluğu, refah seviyesi ve insan haklarına saygı gibi konular yer almaktadır. Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye sınırlarından yasadışı yollarla girmeyi başaran kişilerin bir grubunun Türkiye'de kalma amaçlı olarak giriş yaptığı,

diğer ve sayıca daha önemli bir grubunun ise Türkiye'yi sadece transit ülke olarak kullanma amacıyla olduğu görülmektedir.

Türkiye'yi transit ülke olarak kullanan göçmen ve mülteciler, genel olarak Orta Doğu ve Batı Asya ülkelerinden gelişmiş Avrupa ülkelerine geçmek isteyen kişilerdir. Türkiye'nin Avrupa sınırında son toprak olması, bu kişilerin transit ülke olarak Türkiye'yi seçmelerinde önemli bir rol oynamaktadır.¹² Her ne kadar düzensiz göç konusunda tam bir istatistikî bilgiye sahip olmak mümkün olmasa da, yakalanan kâğıtsız göçmen sayıları, konunun önemine dikkat çekmektedir. Örneğin 2010 yılında 32.667, 2011 yılında 44.415 ve 2012 yılında 42.690 kâğıtsız göçmen Türkiye sınırları içinde yakalanmıştır.¹³

Son yıllarda Türkiye'nin kontrol altına almaya çalıştığı diğer bir konu ise göçmen kaçakçılığıdır. Doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin, vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini olarak tanımlanan göçmen kaçakçılığı ile ilgili en önemli düzenlemelerden biri olan ve bu konuda yasal önlemler getiren *BM Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi* (Palermo) Türkiye tarafından 2000 yılında imzalandı ve bu sözleşmeyle birlikte *Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol* 2003 yılında onaylandı.¹⁴ Bu bağlamla ilgili diğer önemli bir düzenleme ise, 2002 yılında TCK'da yapılan değişikliklerdir. Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Türkiye üzerinden yapılan kayıt-dışı göçlerin yaklaşık %85'inin göçmen kaçakçıları yardımıyla ve özellikle de Türkiye'nin kara sınırından¹⁵ gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda uluslararası boyutta Türkiye'nin göçmen kaçakçılığı ile ilgili çalışmaları ve sınır güvenliğinin artırılması konusu ayrı bir önem taşımaktadır.

Göçmen kaçakçılığı ile benzer özellikler taşıyan ancak göç katılan kişinin rızası bakımından temelde farklılık gösteren insan ticareti konusunda da, Türkiye'nin çalışmaları son yıllarda artış göstermiştir. İnsan ticareti ile mücadele kapsamında yeni yasal düzenlemeler getirmiş ve çok sayıda uluslararası işbirliğine taraf olunmuştur. BM

Sınıraşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi, insan ticareti ile mücadele konusunda da çok önemli önlemler getirmektedir. *İnsan Ticaretine karşı Ek Protokol* 18 Mart 2003’de onaylanmıştır. Bunların yanı sıra TCK’daki değişiklikler, Yabancıların Çalışma İzni, Vatandaşlık kanunu insan ticareti konusunda Ulusal Koordinatör konumunda olan Dışişleri Bakanlığının başkanlığında, bir “İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Görev Gücü” oluşturulmuştur. Türkiye, insan ticareti ile mücadele alanında BM, AGİT, NATO, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve İstikrar Paketi tarafından düzenlenen uluslararası faaliyetleri desteklemekte ve bu yönde aktif olarak çalışmaktadır. Türkiye, Belarus, Gürcistan, Kırgızistan, Moldova ve Ukrayna ile insan ticaretiyle mücadele alanında işbirliği Protokolleri imzalamıştır. Mağdurlar için sığınma evlerinin açılması, bilgi broşürlerinin hazırlanması, eğitimlerin başlatılması gibi çabalar da mevcuttur.¹⁶

Türkiye’nin düzensiz göç ile mücadele kapsamında uluslararası anlamda aldığı diğer önlemler ve katıldığı işbirliklerine örnek olarak AB mevzuatı ile uyum çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen pek çok sayıda eşleştirme projesi, yasadışı göçün önlenmesi ve yasadışı göçle mücadelede kalıcı çözümler sağlanmasını ve göç yönetimi alanında sürdürülebilir mekanizmalar kurulmasını amaçlayan hükümetler arası gayri resmi bir işbirliği ve diyalog forumu olan Budapeşte Süreci’ne katılımı, Akdeniz Bölgesinde Transit Göç Diyalogu girişimine üyeliği ve Küresel Göç ve Kalkınma Forumu toplantılarına iştirakı sayılabilir.¹⁷ Düzensiz göç ile mücadele kapsamında 2000’li yıllardan günümüze gerçekleştirilen diğer düzenlemeler arasında yabancıların çalışma izinlerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlanması, Türk vatandaşlığının evlilik yoluyla kazanılması konusunda yapılan değişiklikler, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun hazırlanması, 2001-2012 tarihleri arasında Yunanistan, Suriye, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Nijerya, Yemen, Rusya Federasyonu, Moldova ve Bosna-Hersek ile geri kabul düzenlemeleri imzalanması ve 2012 tarihli, Türkiye ile Avrupa Birliği’nin Dış Sınırlarında Uygulama İşbirliğinin

Eşgüdümünden Sorumlu Avrupa Kurumu (FRONTEX) arasında düzensiz göçün önlenmesi alanında geliştirilecek işbirliğinin ana hatlarını düzenleyen Mutabakat Zaptı sayılabilir.

Geri Kabul Antlaşması

Türkiye'nin iltica politikasında ve uluslararası ve AB mülteci rejimine uyum sağlamak için son dönemde gerçekleştirdiği en önemli ve en son adım ise, 17 Aralık 2013 tarihinde imzalanmış olan *Geri Kabul Anlaşması*'dır. Geri kabul anlaşmaları, genel olarak, bir ülkede veya sınırları belirlenmiş bir grup ülkede yasadışı olarak bulunan kişilerin, anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenler.¹⁸ Geri Kabul Anlaşması ile beraber AB açısından göç ve güvenlik riski yaratan ülkelerin vatandaşlarına sınırda vize uygulamasına son verilmesi, vize konusunda AB ile daha fazla uyuma ve yasal mevzuatın uygulanmasına öncelik verilmesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1967 Protokolünde Türkiye'nin koyduğu coğrafi kısıtlamanın kaldırılması, BM Mülteci Yüksek Komiserliği'nin Türkiye'de kısıtlama olmadan tüm yetkilerini kullanabilmesi ve mülteci statüsü alabilenlerin kamu hizmetlerinden yararlandırılmaları istenmektedir.¹⁹Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması mütekabiliyet temelinde, Türkiye'de veya AB'ye üye ülkelerden birinde, ülkeye giriş, ülkede bulunma veya ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma düşen kişilerin, Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili ülkeye geri gönderilmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede, yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde buldukları sırada yasadışı duruma düşen (örneğin, vize süresini geçiren) Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma'ya taraf diğer ülke veya ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde Türkiye'ye geri alınmasını, ve yasadışı yollarla AB ülkeleri üzerinden ülkemize gelen veya Türkiye'de buldukları sırada yasadışı duruma düşen AB üyesi ülkeler ve üçüncü ülke

vatandaşlarının Anlaşma'da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili AB ülkesine iade edilmesini düzenlemektedir.²⁰

AB'nin uzun zamandır izlediği "dışsallaştırma" siyasetinin, diğer bir deyişle göç denetiminin, Avrupa'nın sınırlarının dışında yapılması isteğinin bir parçası olarak da sayılabilecek olan ve geri kabul anlaşmasının temelindeki maddeyi oluşturan coğrafi çekincenin kaldırılması ile birlikte, Avrupa'ya sığınmacı girişi engellenmeye çalışılacaktır. Coğrafi çekinceye göre Türkiye, sadece Avrupa'dan gelen kimselere mülteci olma hakkı tanımaktadır. Cenevre Sözleşmesi'nin birinci maddesi, mülteci tanımına açıklık getirmekte ve uluslararası anlamda genelleştirmektedir. Bu tanıma göre mülteci, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişidir.²¹ Bir kişiye mülteci statüsü verilip verilmeyeceği iç hukuk ve devletler hukukuna göre belirlenir. Yine coğrafi çekinceye göre Türkiye, Avrupa dışından gelenlere üçüncü ülkelere geçebilecekleri süre boyunca sığınma hakkı vermektedir.²² Sığınma hakkı, zulüm veya ciddi tehlike sebebiyle bir devletten kaçan kişilere başka bir devlet tarafından sağlanan korumadır. Sığınma hakkı verilen kişiye mülteci denir. Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımlamasına göre sığınmacı, ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Ancak sığınma talebi, her zaman sığınma kazanma hakkı ile sonuçlanmamaktadır. Sığınma talepleri reddedilen kişiler, sığınma talep ettikleri ülkeyi terk etmek zorundadırlar (Çiçekçi, 2009, s.49).

Coğrafi çekince, Türkiye'nin transit ülke konumunu güçlendirmektedir, çünkü Türkiye'den mülteci statüsü alnamamakta, sığınma talebi için BMMYK'ye başvurmak gerekmekte ve kabul olursa üçüncü bir ülkeye yerleştirilme gerçekleşmektedir. BMMYK verilerine göre son yıllarda, birçok ülkeden binlerce insan Türkiye'ye iltica

talebinde bulunmuş ancak bu başvuruların bir kısmı kabul edilmiş geriye kalanlar ise reddedilmiş ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri sağlanmıştır. Bu durum zaten Türkiye'nin neden transit ülke olduğunu açıklamaya yetmektedir. Ancak Türkiye'de kalmak isteseler de mülteci statüsü elde edemeyecekleri için yasal veya yasadışı yollardan AB ülkelerine geçmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum da aslında insan tacirlerinin ve göçmen kaçakçılığının neden Türkiye için bu derece önemli bir tehlikeye dönüştüğünü göstermektedir.²³

Coğrafi çekince, Türkiye'nin ek protokolü imzalamasından itibaren uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiş ve özellikle son yıllarda Uluslararası Af Örgütü gibi pek çok sayıda sivil toplum kuruluşunun eleştiri konusu haline gelmiştir. TBMM'de de tartışılan bu konunun merkezinde, Türkiye'nin coğrafi sınırlamayı en yakın zamanda kaldırması ve sığınmacı, mülteci tanımlarının bir an önce uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi yer almaktadır. Coğrafi çekincenin kaldırılması ile beraber Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'nin üçüncü maddesi gereğince sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulamak durumunda kalacaktır. Sözleşmede yer alan diğer ilgili maddelere göre ise mültecilerin, ikamet, eğitim, çalışma, sosyal güvenlik, seyahat gibi konulardaki haklarını karşılamak durumunda kalacak, birçok alanda mültecilere kendi vatandaşlarına tanıdığı hakları tanınması söz konusu olacak ve dolayısıyla mülteciler konusundaki ekonomik ve siyasi sorumlulukları artacaktır. Aynı zamanda üçüncü maddede belirtildiği gibi, ülkede yasal olarak bulunan bir mülteci, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edilemeyecektir (Güner, 2007).

Göçle İlgili Yeni Devlet Kurumları

Türkiye'ye gelen veya Türkiye'den geçen göç ile ilgili düzenlemeler konusunda, özellikle 2000'li yıllar oldukça hareketli yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye, göçle ilgili konularda kurumsallaşma ihtiyacı içindedir. Kurumsallaşmanın ilk emaresi, konunun

sadece dış ilişkiler ile ilgili değil iç işler ile de ilgili olduğunun görülmesinden okunabilir. Nitekim 2013 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü* kurulmuştur. Bu Müdürlük, “göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere” kurulmuştur.²⁴

Yeni yüzyıl, sadece alıcı ve transit ülke olarak göç siyasetinin kurumsallaşması anlamında değil, Türkiye’den giden göç ile ilgili kurumsallaşmalarında dönemi olmuştur. Öyle ki, son yıllarda, gerek göç politikalarına ilişkin tutumunda gerekse yurt dışındaki göç üzerinden oluşmuş topluluklarla ilişkileri kurumsallaştırma yolunda büyük adımlar atmıştır. Bu siyasi iradenin sonucu olarak, kurumlaşmayı ve çalışmaların bu kurumlar tarafından yürütülmeye başlandığını görüyoruz. Başbakanlık’a bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı* 2010 yılında kurulmuştur. Bu başkanlık dünyanın farklı bölge ve ülkelerinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile “ortak tarih ve kültürel mirasa sahip olunan soydaş ve akraba toplulukları” ile ilişkileri kurumsal düzeyde sürdürme amacındadır.²⁵

Değişen Vize Politikaları

Eski Başbakan (2003-2014) ve yeni Cumhurbaşkanı (2014-halen) Erdoğan ise, etkin rolünü iç politikada olduğu gibi, Türkiye’nin dış politikasında da sürdürmektedir. Bu bağlamda iç politika ile dış politika karşılaştırması ve birbirlerine etkilerinin değerlendirilmesi bakımından AKP’nin farkındalığı açıktır. AKP dış politikasını incelediğimizde, AB çerçeveli değişiklikler ve AB-dışı mevzular olarak iki temel ayrım üzerinden işlediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2013 İktisadi Kalkınma Vakfı değerlendirme notu olarak “Türkiye’nin AB Üye Ülke Vatandaşlarına Uyguladığı Vize Politikası ve AB Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye’ye Vizesiz Seyahatine İlişkin Senaryo” başlıklı çalışmada Özsöz (2013), genel olarak Türkiye-AB arasındaki vize problemlerini anlatır. AB’ye üye ülkeler, Türkiye’ye vize verme konusunda zorluk çıkarırken, Türkiye’nin vize verme konusunda sağladığı kolaylıklara vurgu yapar. Özsöz’e (2013) göre 16 AB üye ülke vatandaşları 30 ve 60 günden kısa olan ziyaretlerinde vizeden muaftır, 11 üye ülke vatandaşlarıysa aynı şartlara 15 Avro ödeyerek sahip olabilir. Uygulanan farklı politikaların gereksizliğine dikkat çeken Özsöz (2013), Avrupa Komisyonunun 2011 ilerleme raporunda bu politikayı eleştirdiğini söyler. Öte yandan, Türk vatandaşlarının karşılaştıkları ağır vize prosedürlerini “hayal kırıklığı ve endişe kaynağı” olarak nitelendirir. 2012 yılı Aralık ayında vize serbestliğine yönelik gelişmelerin sessizce açıklanması, Özsöz’e (2013) göre ayrı bir soru işaretidir. Sorunları düzeltmeye ilişkin yapılan AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması’nın ise Türkiye’nin zararına olduğunu, bu antlaşmada sağlanan vize kolaylığının hiç bir beklentiyi karşılamayacağını dillendirir. Ayrıca Türkiye’nin uyguladığı farklı vize prosedürlerinin sebebinin ekonomik olmadığını istatistiksel verilerle kanıtlar ve sebebinin anlaşılmaz olduğunu söyler. Bu karmaşık politikaların ise ne ortaklık antlaşması, ne de Katma Protokol’ün gereklerini yerine getirmediğini anlatır.

AKP siyaseti içinde temel aktörlerden eski Dışişleri Bakanı (2009-2014) ve yeni başbakan (2014-halen) Davutoğlu, dış politika kapsamında, sınır siyaseti, komşu ülkeler ile ilişkiler ve vize kaldırması unsurlarına hassasiyet göstermektedir. Bu hassasiyet ve ilgili icraatların, yukarıda bahsettiğimiz dış politikadaki eksen kaymasıyla ilişkili olduğu aşikârdır. Vize muafiyeti bakımından kıtalar üzerinden inceleme yaparak aşağıdaki tabloyu oluşturduk.

Türkiye'ye Vize Muafiyeti Uygulayan Ülkeler ²⁶	
KUZEY VE ORTA AMERİKA	Antigua-Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Britanya Virjin Adaları, Dominika, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Jamaika, Kosta Rika, Montserrat, Nikaragua, Panama, Saint Kits ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent-Grenadies, Trinidad-Tobago, Turks ve Caicos Adaları
GÜNEY AMERİKA	Arjantin, Bolivya, Brezilya, Ekvador, Kolombiya, Paraguay, Şili, Uruguay, Venezuela.
OKYANUSYA	Cook Adaları, Fiji, Mikronezya Federal Devletleri, Niue, Palau Cumhuriyeti, Somoa, Solomon Adaları, Tuvalu
AFRİKA	Botsvana, Fas, Güney Afrika Cumhuriyeti, Libya (2009), Mauritius, Seyşel Adaları, Sudan (2009), Svaziland, Tanzanya, Tunus, Kamerun (2010)
ASYA	Bruney (2012), Filipinler, Hong Kong, Japonya, Katar (2009), Kazakistan, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Kuveyt (2013), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Lübnan (2010), Makao Özel İdare Bölgesi, Maldivler, Malezya, Moğolistan (2013), Pakistan, Singapur, Sri Lanka, Suriye (2009), Tacikistan (2009), Tayland, Ürdün (2009), Yemen (2013)
AVRUPA	Arnavutluk (2009), Belarus (2013), Bosna Hersek, Gürcistan (2009), Hırvatistan (2013), Karadağ (2013), Kosova, Makedonya (2012), Moldova (2013), Rusya (2010), Sırbistan (2012), Ukrayna (2011), Vatikan

Türkiye Cumhuriyeti ile vize muafiyeti antlaşmasını yeni yapan devletlerin hangisi olduğu, ilgili ülkelerin isimlerinin yanında parantez içinde yazılmış muafiyet antlaşması tarihlerinden anlaşılabilir. Kıtalar bakımından değerlendirdiğimizde, zaten vize muafiyeti olan devletlere Amerika ve Okyanusya kıtalarında yenileri eklenmezken,

Avrupa-Asya-Afrika ülkelerinde vize muafiyetiyle ilgili çok büyük adımlar atılmıştır. Bu adımların yukarıda bahsettiğimiz Davutoğlu'nun "Derinlik Stratejisi" uygulama bölgesi olarak tanımladığı coğrafyayla birebir örtüştüğünü görüyoruz. Ayrıca muafiyetlerin özellikle 2009'dan beri artması, bize AB üyeliği konusundaki gerileme ile yukarıda bahsettiğimiz Öner'in 2007 sonrası AKP'nin 3. Dönemi olarak betimlediği Türk dış siyasetine çok-boyutlu yaklaşım dönemi uygulaması olması şaşırtıcı değildir. Bu ülkelerden özellikle Gürcistan (2009), Suriye (2009) ve Rusya (2010) Türkiye'nin komşusu olmaları nedeniyle ayrı öneme sahiptirler. Vize politikası bağlamında Türkiye'nin dış siyasetinin, 1980 itibariyle - Özal dönemiyle başlayan - liberalleşmesinin (Apap, Carrera& Kirişci, 2004) AKP döneminde daha neo-liberal bir hal aldığı söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

AKP hükümeti ile birlikte göç ile ilgili siyaset Türkiye için önemli bir kalem haline gelmiştir. Bu siyasetin içinde temel üç tartışma alanı tespit ettik: (i) Türkiye'den giden göç ve yurt dışında oluşan "Türkiye diasporası"na dair yeni siyasi irade ve yapılar, (ii) sığınma ve mülteci politikaları, (iii) vize politikaları (AB ile ilişkiler-Schengen vizesi; vize kaldırmaları). Bunların dışında ilgili siyaseti irdelemek adına spesifik olarak (i) Türkiye'nin içindeki diasporaların ve azınlıkların "anavatan"larına dair dış siyaset, (ii) kâğıtsız göçmenler üzerine politikalar ve (iii) vatandaşlık ve yabancılar hukuku (vize ihlallerindeki yaptırımların ağırlaşması) analiz edilebilirdi, lakin bu konular makalenin ana kapsamı dışında bırakılmıştır.

Ong (1999, s.155), küreselleşme ile birlikte değişen pazar koşullarıyla mücadelede ulus-devletlerin, artık "kademeli hâkimiyet" (*graduated sovereignty*) yoluyla çözüm aradıklarını belirtir. Bu kavramı göç bağlamında kullanan Sunata (2013, s.125, 203, 280) Türkiye örneğinden yola çıkarak, özellikle AKP hükümeti döneminde Almanya'daki Türkiye diasporası ile kurulan yakın temas ve ilişkiler nezdinde durumu

değerlendirir. Soydaşlık üzerinden kurulan bağ, Davutoğlu'nun dış siyaset çerçevesinin bir uzantısı olarak okunabilir. Bu anlamda hâlâ göç tarihçemizin ilk aşaması olarak değerlendirdiğimiz nüfusun Türk ve Müslümanlaşmasıyla gerçekleşen sınır-içi okumanın sınır-ötesi yapılarak, bu bağlamda ulus-devletin kademeli bir hâkimiyete eriştiği tezini öne sürmek yersiz olmayacaktır. Soydaşlık üzerinden kurulan bağ Müslümanlık üzerinden tanımlayarak, göçmenlerle ilişkiyi, ulusal ve ulus-ötesi okuyan AKP'nin, siyaseten adına neo-Osmancılık demesek de Osmanlı iskân ve nüfuslandırma politikalarına benzer bir göç idaresi yolu izlediği düşünülebilir.

Tarihi boyunca hem göç alan, hem göç veren bir ülke olan Türkiye, aynı zamanda jeostratejik konumu ve önemli göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle uluslararası göç bakımından çok önemli bir transit ülke konumundadır. Türkiye'nin göç tarihinde olan değişiklikler, göç konusunda izlediği politikalar ile ilgili yeterince bilgi vermektedir. İltica konusuna verilen önem ve bu konuda yapılan çalışmalar ise dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Bir yandan uluslararası göç politikalarının ve Türkiye'yi ilgilendiren uluslararası göçün yönü ve öneminin değişmesi, diğer yandan ise Türkiye'nin iç ve dış politikasında meydana gelen değişiklikler, Türkiye'de göç konusunda kurumsallaşma, ulusal hukuktaki değişiklik, uluslararası rejimlere uyma gereksinimi ile göç mevzuatının Avrupalılaştırılması gibi konularda etkisini göstermektedir.

Türkiye göç mevzuatı kurumsallaşmaları ve reformlarıyla Avrupalılaştırılırken, göçmenlerin millileşmesi veya müninlik üzerinden soydaşlaştırılmalarının arkasında Türkiye'nin bölgesel güç olma ve/veya güç kanıtlama arayışı olduğu düşünülebilir. Avrupa örneğindeki muhafazakâr parti politikalarında mültecilere bakışının daha kapalı olduğunu biliyoruz. Buna rağmen AKP'nin dış siyaset ve iç siyasetinde ayırım noktaları olduğu ve göç ve mülteci rejimi bağlamında liberal ve muhafazakâr arasında giden bir çizgiye sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Apap, J., Carrera, S. & Kirişci, K. (2004). Turkey in the European area of freedom, security and justice. *Centre for European Policy Studies.EU-Turkey Working Papers*. No. 3/August 2004.
- Ataman, S. (2014). Asylum policy of Turkey. Erişim: http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=60:turkiyenin-iltica-politikasi&catid=36:turkiyenin-iltica-sistemi&Itemid=16 24 Nisan 2014.
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 28 Haziran-3 Temmuz 2009 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretini müteakiben hazırladığı Siyasi sığınmacıların ve mültecilerin insan hakları raporu, Erişim : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1599629&Site=CommDH> 22.12.2014
- Bayındır Goularas, G. (2012). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması, *Alternatif Politika*, 4 (2), 129-146. Erişim: <http://www.alternatifpolitika.com/page/docs/temmuz-2012-sayi2/fulltext/gokcebayindirgoularas.pdf> 12.12.2014 .
- BBC Türkçe. (2013) "AFAD: Türkiye'de mülteci sayısı 600 bini geçti." Erişim: http://www.bbc.co.uk/turkce/multimedya/2013/10/131022_vid_afad_multeci.shtml 22 Ekim 2013.
- Çiçekçi, B. (ed.). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2008). Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey*, 10 (1), 77-96.
- Güner, C. (2007). İltica konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı. *AÜHFD*, 56 (4), 81-109. Erişim <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2007-56-04/AUHF-2007-56-04-guner.pdf> 10.02.2015

- International Organization for Migration, the Migration agency in Turkey, Erişim: <http://www.turkey.iom.int/index.htm> 05.11.2014
- İçduygu, A. ve Yüksek, D. (2010). Rethinking Transit Migration in Turkey : Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place*, 18, 441-456.
- Kahya, Ö, ve Sallan Gül, S. (2013). Bir Uydu Kent Örneği Olarak Isparta'dan Sığınmacılık Sorununun Görünümleri, *Uluslararası Katılımlı VII. Sosyoloji Kongresi, Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı II*, Editör: Muammer Tuna, 02-05 Ekim 2013, Muğla, ss.141- 158.
- Kılıç, T. (2013). "Kentlerdeki 'görünür' mülteciler." Erişim: <http://www.multeci.org.tr/haberdetay.aspx?Id=71> 10 Mart 2015
- Meirowitz, M. (2010). Obama's and Davutoğlu's Future Visions: Compatible, Contradictory or Phantasm? *Turkish Policy Quarterly*, 8 (3), 91-92.
- Ong, A. (1999). *Flexible citizenship: The culturallogics of transnationality*. North Carolina: Duke University Press.
- Öner, S. (2011a). Europeanization of Turkish Foreign Policy and Increasing Multidimensional Approach, *EurOrient*, "Turquie: La Nouvelle Politique Exterieur Turque Entre Le Mythe 'Europeen' et la Nostalgie 'Ottomane'", 35-36, s. 217-236.
- Öner, S. (2011b). The Place of the EU in Multi-Dimensional Turkish Foreign Policy. Kanat, K. B., Üstün, K., Yılmaz, N. (Der.), içinde, *History, Politics and Foreign Policy in Turkey*, 171-192. Ankara: SETA Yayınları.
- Öner, S. (2013). Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges. *Euxeinos: Governance and Culture in the Black Sea Region*, 10, s. 7-15.
- Özcan, M. ve Usul, A. U. (2010). Understanding the New Turkish Foreign Policy: Changes within Continuity Is Turkey Departing From the West? *International Law and Politics*, 6 (21).

- Özçürümez, S. ve Türkay, Ş. (2011). Türkiye’de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları: Bir Epistemik Topluluk Oluşurken. *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları, 28-48.
- Özsöz, M. (2013). *Türkiye’nin AB Üye Ülke Vatandaşlarına Uyguladığı Vize Politikası ve AB Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye’ye Vizesiz Seyahatine İlişkin Senaryo*. İKV Değerlendirme Notu.
- Phillips, C. (2013) “Daha kaç kişi? – Suriye’deki çatışmada mültecilerin sayısı iki milyonu aştı” Erişim: <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/2260> 02 Şubat 2015
- Polis Akademisi. (2012). *Küresel Göç ve Fırsatçılar: Türkiye’de Yasadışı Göçmenler ve Göçmen Kaçakçıları*. (UTSAM Raporlar Serisi No. 18). Erişim http://utsam.org/images/upload/attachment/1UTSAM_Yasadisi_Goc_Gocmen_Kacakligi.pdf
- Sözen, A. (2006, 22-25 Mart). *Changing Fundamental Principles of Turkish Foreign Policy Making*. Annual Conference of the International Studies Association’da sunuldu, San Diego, USA.
- Sunata, U. (2013). Sosyoloji İçin Emek Göçünü Yeniden Tanımlamak. *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar)* 2-5 Ekim 2013-Muğla: *Bildiri Kitabı*. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Szymanski, A. (2009). Turkish Foreign Policy in 2007-2009: Continuity or Change?. *Polish Quarterly of International Affairs*, 19 (2).
- Şandır, M. (2011). *Sınırlar ve Sığınmacılar: Bir Suriye Örneği-II*. İstanbul Barosu Paneli’nde sunuldu. Erişim: <http://www.istanbulbarosu.org.tr/images/haberler/MEHMETSANDIRTEBLIG.pdf> f 15 Ocak 2015
- Taştan, N. (2013) Suriye’den Gelen Sığınmacılar Bakımından Türkiye’de Durum. Erişim: <http://www.tr.boell.org/web/110-1570.html> 12 Nisan 2014

- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2014). *Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci Ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular Ve Yanıtları*. Erişim: http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf 10.02.2015
- T.C. Başbakanlık. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2015) Erişim: <http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda> 09 Ocak 2015
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadelesi*. Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa 12.02.2015
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi*. Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa 12.02.2015
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015) Erişim: http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309 09 Ocak 2015
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*, Erişim: http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf 11.01.2015
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, *İltica Göç İşlemleri*, Erişim: <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx> 11.01.2015
- TBMM İnsan Hakları İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2012). *Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu*. 24. Dönem 2.Yasama Yılı, s. 4-12.
- TBMM, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne-Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, TBMM, Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4803.html> 15.12.2014
- Tolay, J. (2012). *Türkiye'de Mültecilere Yönelik Söylemler ve Söylemlerin Politikalara Etkisi. İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları, s. 201-213.

Tüysüzoğlu, G. (2013). Milenyum Sonrası Türk Dış Politikası: Yeni Osmanlılık ve Türk Avrasyacılığı Ekseninde İnşa Edilen Bir Pragmatizm. *Alternatif Politika*, 5 (3), 295-323.

¹"I am not a neo-Ottoman, Davutoğlu says" ("Yeni-Osmanlı değilim, diyor Davutoğlu) (25 Kasım 2009). *Today's Zaman*.

² İskân Kanunu. (1934: madde 3). *T.C. Resmi Gazete*, 2510, 14 Haziran 1934.

³ Maddenin devamında: "Gerçekten siyasi nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz" açıklaması yer almaktadır. Beyanname metnine erişim için: <http://www.tihk.gov.tr/www/files/531dba2883d7e.pdf>

⁴ İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, ss: 71-74, Erişim: http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf 11.01.2015

⁵ İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, İltica Göç İşlemleri, Erişim: <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx> 11.01.2015

⁶ Helsinki Yurttaşlar Derneği, Mülteci el kitabı,

Erişim: http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı/kitap12_.asp?idm=mands 15.12.2014

⁷ International Organization for Migration, the Migration agency in Turkey, Erişim: <http://www.turkey.iom.int/index.htm> 05.11.2014

⁸ Ataman, S. (2014). Asylum policy of Turkey.

Erişim: http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=60:turkiyenin-iltica-politikasi&catid=36:turkiyenin-iltica-sistemi&Itemid=16 24 Nisan 2014

⁹ Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu, TBMM İnsan Hakları İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 2. Yasama Yılı, 2012, s:4-12.

¹⁰BBC Türkçe. (2013) "AFAD: Türkiye'de mülteci sayısı 600 bini geçti."

Erişim:http://www.bbc.co.uk/turkce/multimedya/2013/10/131022_vid_afad_multeci.shtml 22 Ekim 2013

¹¹Çiçekçi, B. (ed.). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

¹²Türkiye yerine kullanılabilir diğer yollardan bazıları: İran-Kafkasya-Doğu Avrupa / Rusya-Polonya /Kuzey Afrika-İspanya.

¹³ Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi, T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi,

Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa 04.11.2014

¹⁴Sınırtaşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol, TBMM, Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4803.html> 15.12.2014

¹⁵ UTSAM Raporlar Serisi 18, Küresel Göç ve Fırsatçılığı: Türkiye'de Yasadışı Göçmenler ve Göçmen Kaçakçıları, Mayıs 2012, s:27,

Erişim: http://utsam.org/images/upload/attachment/1UTSAM_Yasadisi_Goc_Gocmen_Kacakciligi.pdf 08.11.2014

¹⁶Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadelesi, T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi,

Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa 12.02.2015

¹⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi.

Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa 12.02.2015

¹⁸T.C. AvrupaBirliğiBakanlığı, Türkiye-Ab Vize Muafiyeti Süreci Ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular Ve Yanıtları, s: 1

http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf 10.02.2015

¹⁹ Şandır, M., (2011), Sınırlar ve Sığınmacılar : Bir Suriye Örneği-II, İstanbul Barosu Paneli,

<http://www.istanbulbarosu.org.tr/images/haberler/MEHMETSANDIRTEBLIG.pdf> 15 Ocak 2015

²⁰T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-Ab Vize Muafiyeti Süreci Ve Geri Kabul

Anlaşması Hakkında Temel Sorular Ve Yanıtları, s: 1

http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf 10 Şubat 2015

²¹ 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Erişim : <http://www.hyd.org.tr/?pid=294> 25.01.2015

²² Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu, TBMM İnsan Hakları İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 2. Yasama Yılı, 2012, s:4-12.

²³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 28 Haziran-3 Temmuz 2009 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretini müteakiben hazırladığı Siyasi sığınmacıların ve mültecilerin insan hakları raporu, Erişim : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1599629&Site=CommDH> 22.12.2014

²⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015) Erişim:

http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309 09 Ocak 2015

²⁵ T.C. Başbakanlık. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2015) Erişim:

<http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda> 09 Ocak 2015

²⁶ Umumi pasaportlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına vize uygulaması yapmayan ülkeleri kapsamaktadır. Süre sınırlaması olsa da vize istemeyen ülkeler listelere dâhil edilmiştir. Sınır kapısında vize veren ülkeler vize muafiyeti kapsamına dâhil edilmemiştir.